

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลสระพัง
อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ พื้นฟู และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ากับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่าง คนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลสระพัง ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้สำรวจบุคคลสำคัญของท้องถิ่นเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านของตำบลสระพัง เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมี ประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชน และเพื่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ต่อไป

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลสระพัง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
ความหมายฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
ด้านเกษตรกรรม	๙
ด้านหัตถกรรม	๑๑
ด้านอุตสาหกรรม	๑๓
ด้านแพทย์แผนไทย	๑๔
ด้านอื่นๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ	๑๕
ตารางฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๗

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงาม ของท้องถิ่นและของชาติและจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ ประชาชนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทยมี ความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงสร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสม สร้างความสมดุลระหว่างคนกับ สังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทย ให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลสระพัง ได้เล็งเห็น ความสำคัญของภูมิ ปัญญาท้องถิ่นจึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือ ปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อสืบสานอนุ รักษาภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชนความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิมี ความหมายว่าพื้นชั้น พื้นเพปัญหาความหมายว่าความรอบรู้ความรู้ทั่วความฉลาดเกิด แต่การเรียนรู้และคิดว่ามี ปัญญาหมายถึงพื้น ความรู้ความสามารถภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์ งานเพื่อพัฒนาและ ดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิ หมายความว่า พื้น ชั้น พื้นเพ

ปัญญา หมายความว่า ความรอบรู้ ความรู้ทั่วไป ความฉลาดเกิดแต่การเรียนรู้และคิด ภูมิปัญญา หมายความว่า พื้นความรู้ความสามารถ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายความว่า ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนา และ ดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

การถ่ายทอดความรู้หรือการสอน หมายความว่า บอกวิชาความรู้ให้แสดงเข้าใจโดยวิธีบอกหรือ ทำให้ เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ตัวรู้ชั่ว

จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่าภูมิปัญญา ภูมิปัญญา พื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

๑) ภูมิปัญญาคำว่าภูมิปัญญาตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถความเชื่อความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาหมายถึงความรู้ความคิดความสามารถที่เป็นผลมาจากการใช้ความคิด และ สติปัญญาในการปรับตัวและดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นเรียนรู้และสะสมมาเป็นระยะเวลาอันสามารถให้หรือปรับเปลี่ยนมาสร้างประโยชน์และ

แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภูมิปัญญาอาจเกิดจากประสบการณ์ของกลุ่มชน ในชุมชน จากภายนอกชุมชนและ / หรือผลิตใหม่หรือผลิตขึ้นมาก็ได้

๒) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนให้ความหมาย ของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละ คนซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในชุมชนความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์มีวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวความสัมพันธ์กับผู้ ล่วงลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติความรู้ที่สั่งสมมา แต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คน อีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตาม สภาพการณ์ทาง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ และ ความรอบรู้รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับ สภาพการณ์ทางแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่าง เหมาะสม

๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ ได้ให้ ความหมาย ของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยแยกให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาว่าหมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถ และคำว่าท้องถิ่นว่าหมายถึงท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะดังนั้นคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจึง หมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจาก ประสบการณ์ ของชีวิตสังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงาน ด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วฟื้นฟูประยุกต์เสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐาน สิ่งเก่าที่ค้นพบ นั้นนักฟื้นฟูนักประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลา ต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้านและสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการกล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านคือความรู้ ที่เกิด จากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญหาและตกผลึก มาเป็น องค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้ เห็นเป็น ศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชน และในตัว ของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับถ่ายทอดและ พัฒนาไปสู่คน รุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ ของคนใน ชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิตมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและ มี ความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

๔) ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่เรียนรู้จาก ปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์รวมไปถึงโลก ทศน์ที่มีต่อสิ่ง เหนือธรรมชาติภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่และสร้างสรรค์ อารยธรรมของ เราเองได้อย่างมีคุณภาพกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้านภูมิ ปัญญาในแผ่นดินนี้ มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่ส่วนแลกเปลี่ยนฟันและปรับให้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่น ตลอดมา

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาไทยหมายถึงองค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยในด้านต่าง ๆ ที่เกิด จากการสะสมเลือกสรรและพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและ ได้รับ การถ่ายทอดกันมาในสังคมเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ตารางเปรียบเทียบภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาไทย

ประเภทภูมิปัญญา	ลักษณะที่เหมือนกัน	ลักษณะที่แตกต่างกัน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เป็นองค์ความรู้และวิธีการที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจซึ่งได้สืบ ทอดและ เชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	เป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับบุคคลหรือระดับท้องถิ่นซึ่ง มีขอบเขต จำกัด ในแต่ละท้องถิ่น เช่นภาษาอีสาน ผ้าไหม แกงไตปลา หนังตะลุง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ
ภูมิปัญญาไทย		เป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวมเป็นที่ยอมรับในระดับชาติเช่นภาษาไทย มวยไทย ต้มยำกุ้ง เป็นภูมิปัญญาไทย ฯลฯ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม - วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมาภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการปฏิบัติของชาวบ้านที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหากวิธีการนั้นเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นและมีการนำไปปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายชุมชนก็จะเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” แต่ถ้าได้รับการยอมรับในระดับชาติก็จะขยายกว้างเป็น “ภูมิปัญญาไทย”

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ๖ ประการ

๑. มีความเป็นท้องถิ่นที่มีรากฐานอยู่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง
๒. เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในบุคคลที่ใช้ความรู้นั้น
๓. มีการถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไม่ค่อยมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
๔. เป็นความรู้ที่มาจากการลงมือทำและประสบการณ์มากกว่าเป็นความรู้จากทฤษฎี
๕. มีรากฐานในโลกทัศน์ทางศาสนาความสำคัญด้านจิตวิญญาณและค่านิยมของชุมชนในสังคม
๖. เป็นความองค์รวมความสมดุลของร่างกายและจิตวิญญาณและมีความสำคัญในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยพอสรุปได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอดตั้งแต่สุโขทัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ทรง ปกครองประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูกผู้ใดประสบความสำเร็จก็สามารถตระหง้างแจ้งความ เดือดร้อนขอรับพระราชทานความช่วยเหลือทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ต่อรุ่งเรืองให้เป็นปึก แผ่นพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรรัชกาลที่ ๙ พระองค์ ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้งด้านการเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกรด้านการเกษตรแบบสมดุลและยั่งยืนฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นคืนกลับมายังประชาชน

๒. สร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิคนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏใน ประวัติศาสตร์จำนวนมากเป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศเช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยที่มีฝีมือเก่งในการ ใช้อวัยวะทุกส่วน แม้ไม่มีมวยไทยสามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกันซึ่งใน ปัจจุบันมวยไทยถือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะการป้องกันตัวชั้นเยี่ยม

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหารอาหารไทยเป็นอาหารที่มีความหลากหลายในรสชาติทั้งอาหารคาวหวานปรุงง่ายอร่อยถูกปากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศพืชที่ใช้ปรุงอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูกพืชที่ใช้เป็นส่วนประกอบที่เป็นพืชสมุนไพรเช่นตะไคร้ขิงข่ากระชายใบใบโหระพาใบกะเพรา เป็นต้น

๓. ความสามารถปรับปรุงประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมคนไทยยอมรับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่โดยนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่าง เหมาะสมทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประนีประนอมรักสงบใจเย็นมีความอดทนให้อภัย สำนึกผิดดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุขทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์พระพุทธศาสนาวัน

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนภูมิปัญญาไทยมีความ เด่นชัดในการยอมรับนับถือและให้ความสำคัญแก่คนสังคมและธรรมชาติอย่างยังมีเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นได้อย่าง ชัดเจนมากมายเช่นประเพณีสิบสองเดือนเป็นการแสดงความเคารพขอพรเป็นวันแห่งครอบครัวเครือญาติที่

น้องได้พบปะกันด้วยความอบอุ่นส่วนประเพณีลอยกระทงคุณค่าอยู่การบูชาและเคารพบุญคุณของน้ำที่หล่อ เลี้ยงชีวิตของคนพืชสัตว์ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภคในรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธารได้ประยุกต์ให้ประเพณี การบวชป่าเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อมความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธารพลิกฟื้นกลับคืนมาได้ อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทยที่คำนึงความสมดุลของคนสังคมและธรรมชาติ แต่ น้อยพ้ออยู่พ้อกัน เมื่อเหลือกินก็แจกญาติพี่น้องเพื่อนบ้านใกล้เคียงนอกจากนี้ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ตนไม่มีเมื่อ เหลือใช้จริง ๆ จึงจะขายอาจกล่าวได้เป็นการเกษตรแบบ “กิน-แจก-แลก-ขาย” ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือ เกื้อกูลแบ่งปันกันเคารพนับถือกันเป็นญาติกันทั้งหมู่บ้านจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีสัมพันธ์กันแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากเนื่องจากทำพ้อพอกินไม่โลภและทำลายมากเหมือนปัจจุบันถือเป็นภูมิปัญญาที่ สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

๕. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไรความรู้สมัยใหม่จะหลั่งเข้ามา มาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับยุคสมัยเช่นการรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส่ใบพัดเป็นหางสามารถวิ่งได้เร็วขึ้นเรียกว่า “ เรือหางยาว ” การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานพลิกพื้น ธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าที่ถูกตัดทำลายไปการรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุนตามแบบ สมัยใหม่ให้สมาชิกกู้ยืมปลดหนี้สินและจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจนชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งสามารถช่วย ตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศและการสร้าง “ อุทยาน ” ขึ้นเป็นปะการังเทียมให้ปลาอาศัยวางไข่แพร่ พันธุ์และเจริญเติบโตขยายจำนวนมากดังเดิมถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคตามสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า “ ยาไส้ ” ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเรื่องของปาก ท้องเป็นสิ่งที่ถูกนำไปแสวงหาผลประโยชน์หรือที่คุณค่าเป็นตัวเงินโดยง่ายจึงจำเป็นต้องหวงแหนมีการจด ลิขสิทธิ์สิทธิบัตรทางปัญญา

๒. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า “ ยาใจ ” ซึ่งความรู้ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใครกลับช่วยให้สังคม มีความเอื้ออาทรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อความผาสุกของคนในสังคม

ประภากร แก้ววรรณ ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญา ของชาวบ้านเป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของ ชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้นสั่งสมสืบทอด ปรับปรุงพัฒนาเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างความรู้ใหม่สร้างปัญญา ตอบสนองความจำเป็นความต้องการของชุมชนท้องถิ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเทศโดยรวมทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคง

การจำแนกตามแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแหล่งถ่ายทอด ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งบุคคลที่ ทำหน้าที่เป็นผู้นำในเรื่องพิธีกรรมสำคัญของท้องถิ่นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการประติษฐ์ และการเกษตรกรรมโดยบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เช่นครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านพระภิกษุผู้นำชุมชนผู้รู้พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ฯลฯ

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทสถานที่ ครอบคลุมสถานที่ที่มีความสำคัญกับท้องถิ่นในด้าน ประวัติศาสตร์ศาสนาพิธีกรรมสถานที่ทางธรรมชาติสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งเพาะปลูกตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งที่เป็นบุคคลหน่วยราชการ และองค์กรเอกชน

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทวัสดุอุปกรณ์ ครอบคลุมวัสดุอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ใน รูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์สื่อของจริงและของจำลองที่ใช้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญา ท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมาก นักส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกเล่ากันเป็นการภายในเช่นสูตรทำอาหารหรือตำรับตำราต่าง ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปอาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๑๐ ลักษณะได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาภูมิปัญญา ประเภทนี้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นเนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกันสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้นได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคมโดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดำรงที่คนไทยในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจในสังคมภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทต่าง ๆ โดยการ นำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อ ความอยู่รอดแล้วมนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไป ความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการ ดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคได้อีกด้วย

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการเอนคลายโดยเฉพาะใน วัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลินภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

๖. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายตัวอยู่กระจายตัวอยู่ทั่วไปเช่นสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมเป็นต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิดความของบรรพชนได้เป็นอย่างดี

๗. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภูมิปัญญา ประเภทนี้ส่วนมากจะแสดงออกถึงความสนุกสนานและยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคมซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่าง ๆ

๘. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้านภูมิปัญญา ประเภทนี้เกิดจากการสั่ง สมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นปัจจัยซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัย ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

๙. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประติมากรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นประติมากรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยมซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควรหากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประติมากรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชนจะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

๑๐. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากไทยมี อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาทำไร่จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนวอนให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่ม ผลผลิตทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั่วทุกภูมิภาคของไทย

คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้แบ่งสาขาหรือประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๑๓ สาขา ดังนี้

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึงความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวการณ์ต่าง ๆ ได้เช่นการทำเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาด้านการตลาดการแก้ปัญหาด้านการผลิตการแก้ไขโรคและแมลงและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตรเป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึงการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอด ทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรมเช่นการรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารากลุ่มโรงสีกลุ่มหัตถกรรมเป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึงความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนใน ชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หมายถึงความสามารถเกี่ยวกับจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งอนุรักษ์การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนธุรกิจชุมชน หมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๖. สาขาศิลปกรรม หมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์มีผลงานโดดเด่นเรื่องต่อไปนี้

๖.๑ ด้านจิตรกรรม คือการวาดภาพฝาผนังการเขียนภาพลงผ้าหน้าผากการสักลาย ฯลฯ

๖.๒ ด้านประติมากรรมคือผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และมีฝีมือในการปั้นแกะสลักการหล่อเช่นหล่อพระพุทธรูปปั้นโองสลักลอยประดับต้นเทียนสิ่งก่อสร้าง ฯลฯ

๖.๓ ด้านสถาปัตยกรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โบสถ์ ศาลาศาลพระภูมิ ฯลฯ

๖.๔ ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีผลงานในสิ่งทำมือเช่นเครื่องจักสาน

๖.๕ ด้านงานประดิษฐ์ คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบ ธรรมชาติ เช่นการประดิษฐ์ดอกไม้บายศรีการแต่งลอยบายบนแผ่นผ้า ฯลฯ

๖.๖ ด้านดนตรีนาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้าน คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการ เล่นดนตรีการขับสากการฟ้อนรำการคิดวิธีการเล่นพื้นบ้านหมอลำ การเล่นลิเก

๗. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรเช่นการจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านเป็นต้น

๘. สาขาภาษาและวรรณกรรมหมายถึงความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณภาษาไทยและการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๙. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึงความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทาง ศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่นการถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนาการบวชป่าการประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีเข้าเป็นต้น

๑๐. สาขากองทุนและสวัสดิการหมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกัน คุณภาพชีวิตของตนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๑๑. สาขาการศึกษาหมายถึงความสามารถการถ่ายทอดการอบรมเลี้ยงดูการบ่มเพาะการสั่งสอนการ สร้างสื่อและอุปกรณ์การวัดความสำเร็จ

ด้านเกษตรกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาของตำบลสระพัง

การทำเกษตรแบบผสมผสาน

ชื่อ : นางอุไรวรรณ ดิลกลาก อายุ ๕๗ ปี

ที่อยู่ : ๕๖ หมู่ที่ ๔ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดชัยภูมิ

“เกษตรผสมผสาน เป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมแต่ละชนิดเกื้อกูลกันอย่างเป็นวงจร ก่อให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุดต่อระบบฟาร์ม ประโยชน์ คือ ช่วยลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพอากาศ การเกิดโรคพืชและศัตรูพืชระบาด ลดความผันแปรของราคาผลผลิต ลดรายจ่ายภายในครัวเรือนและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

นางอุไรวรรณ ดิลกลาก เกษตรกรหญิงวัย ๕๗ ปี มีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกข้าว มาเป็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดการทำงานหนักปรับเวลางานเป็นช่วงเวลาแห่งการพักผ่อน ดูแลสุขภาพ และอยู่กับครอบครัว หันมาปลูกพืชผักอินทรีย์ควบคู่ไปกับการเลี้ยงปลา เผาถ่านจากไม้ และทำสวนผลไม้เล็กๆอีกทั้งยังมีโรงสีข้าว ใช้ประโยชน์จากของเหลือในการปลูกผักอินทรีย์และเปลือกข้าว (แกลบ) จนกลายเป็นระบบหมุนเวียนปัจจัยการผลิต ลดค่าปุ๋ยได้เป็นวงจรการผลิตที่เกิดประโยชน์สูงสุด

- ใช้เปลือกข้าว (แกลบ) เป็นส่วนประกอบหลักในสูตรหมักปุ๋ย
- เพิ่มความสมบูรณ์ของดินให้พืชด้วยเปลือกข้าว (แกลบ)

ด้านเกษตรกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาของตำบลสระพัง

การทำเกษตรแบบผสมผสาน

ชื่อ : นางบัวทอง ชำนาญเวช อายุ ๕๘ ปี

ที่อยู่ : ๖๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

“เกษตรผสมผสาน เป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมแต่ละชนิดเกื้อกูลกันอย่างเป็นวงจร ก่อให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุดต่อระบบ ฟาร์ม ประโยชน์ คือ ช่วยลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพอากาศ การเกิดโรคพืชและศัตรูพืช ระบาด ลดความผันแปรของราคาผลผลิต ลดรายจ่ายภายในครัวเรือนและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

นางนางบัวทอง ชำนาญเวช เกษตรกรหญิงวัย ๕๘ ปี มีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกข้าว มาเป็นปลูกพืชผักต่างๆ เช่น กระหล่ำ มะเขือเทศ พริก พักแพง พักทอง ผักชี มะนาว ข้าวโพด เลี้ยงปลาและทำสวนผลไม้เล็กๆ ไว้กินและค้าขายให้มีรายได้ภายในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น

ด้านหัตถกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาของตำบลสระพัง

งานทอผ้าด้วยมือ

ชื่อ : นางสาวลัยรัตน์ กฤษณา อายุ ๕๕ ปี

ที่อยู่ : ๒๘ หมู่ที่ ๑ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแพ้น จังหวัดชัยภูมิ

เป็นผู้มีความสามารถในงานทอผ้าด้วยมือ และยังมีแรงบันดาลใจในการทอผ้า คือ

- เพื่อสืบสานสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการอนุรักษ์ด้านการทอผ้าตีนจกให้คงอยู่สืบไป
- เป็นการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้เสริมให้กับคนอำเภอลอง
- ลดปัญหาการว่างงาน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- สร้างความภาคภูมิใจในการสร้างชื่อเสียงให้กับท้องถิ่นของตนซึ่งเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและ

ต่างประเทศ

- เกิดการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมเฉพาะกิจมีส่วนเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน
- ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เสริม
- เกิดความภาคภูมิใจในการริเริ่มสร้างสรรค์การออกแบบ ลวดลายผ้าใหม่ ๆ การให้สี การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายสู่ตลาดจนเป็นที่รู้จักทั่วไป

เอกลักษณ์ / จุดเด่นผลิตภัณฑ์

- ลวดลายบนผืนผ้า
- การสะท้อนถึงความประณีตบรรจงในการทอ ในการเก็บลาย
- การสะท้อนถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีในถิ่นนั้น
- สามารถนำไปประยุกต์หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่เหมาะสมได้อย่างสวยงาม แปลกตา

ด้านหัตถกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาของตำบลสระพัง

งานจักสาน

ชื่อ : นายสุรสิทธิ์ ทองขาว อายุ ๕๔ ปี

ที่อยู่ : ๖ หมู่ที่ ๔ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

เป็นผู้มีความสามารถในงานจักสาน หวดหนึ่งข้าว เพราะเครื่องจักรสานไทย เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มี คุณค่าอย่างยิ่งหนึ่งของไทย ที่ทำสืบทอดกันมาแต่โบราณคุณลักษณะ พิเศษของเครื่องจักสาน มีคุณค่าในตัวเองทำให้เครื่องจักสานมีอายุยืนยาวสืบทอดกันมานานนับพันปี แม้ในปัจจุบันการทำเครื่องจักสานจะลดจำนวนลงไปบ้าง ตามสภาพสังคมวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม แต่เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ยังไม่สามารถผลิตได้ด้วยเครื่องจักรกล เพราะการทำเครื่องจักสาน ต้องใช้ความชำนาญ และความสามารถเฉพาะตัวของช่างพื้นบ้านแต่ละถิ่น สิ่งเหล่านี้ เป็นคุณค่าพิเศษของเครื่องจักสานที่ต่างไปจากผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตด้วยเครื่องจักร เครื่องจักสาน จึงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

ด้านอุตสาหกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาของตำบลสระพัง ม้าก้านตาล

ชื่อ : นายสมหมาย โชคบัณฑิต อายุ ๘๔ ปี

ที่อยู่ : ๖๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

ใบต้นตาลหรือก้านตาล มีลักษณะพิเศษก้านที่ยาวเมื่อแห้งและร่วงหล่นลงมาจะมีน้ำหนักเบา แต่แข็งแรงมาก ไม่เปราะหรือแตกหักง่าย ผิวก้านจะมีลักษณะนูนผิวเรียบมัน

ชาวบ้านสระพัง ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ ในพื้นที่มีต้นตาลจำนวนมากจึงมีแนวคิดนำก้านตาลมาทำเป็น ม้าก้านตาล โดยนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมานานและกำลังจะเลือนหายไป เพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชน

ด้านการแพทย์ไทย
ข้อมูลภูมิปัญญาของตำบลสระพัง
การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร

ชื่อ : นางสาวพล สาสีมาตร อายุ ๔๘ ปี

ที่อยู่ : ๑๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

การนวดแผนไทยเป็นการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านดั้งเดิมที่อยู่คู่กับประเทศไทยนวดแผนไทยนั้นมีประวัติมาจากประเทศอินเดียโดยเชื่อว่าน่าจะมีการนำการนวดเข้ามามีการเผยแพร่พร้อมกับพระพุทธศาสนา คุณสุรพลกล่าวว่าการนวดแผนไทยเป็นศาสตร์และศิลปะที่มาแต่โบราณ เกิดจากสัญชาตญาณเบื้องต้นของการอยู่รอด เมื่อมีอาการปวดหรือเจ็บป่วยตนเองหรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงมักจะลูบไล้บิบนวดบริเวณดังกล่าว ทำให้อาการปวดเมื่อยลดลง เริ่มแรกก็เป็นไปโดยไม่ได้ตั้งใจ ต่อมาเริ่มสังเกตเห็นผลของการบิบนวดในบางจุด หรือบางวิธีได้ผลจึงเก็บไว้เป็นประสบการณ์ และกลายเป็นความรู้สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง โดยจะเน้นในลักษณะการกด การคลึง การบีบ การดัด การดึง และการอบประคบ คุณสุรพล กล่าวว่าแรกเริ่มจากเมื่อก่อนเคยไปอบรมที่ศูนย์พัฒนากรมแรงงานและไปศึกษาเพิ่มเติมจนนำมาทำเป็นอาชีพตลอด ระยะเวลา ๕ ปี

ด้านอื่นๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม

อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

หมอทำขวัญนาค

ชื่อ : นายถนอม พงษ์สระพัง อายุ ๖๕ ปี

ที่อยู่ : ๒๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

สิ่งที่ของที่ต้องใช้ประกอบในพิธีทำขวัญนาค ได้แก่

๑. บายศรี ๕ ถึง ๗ ชั้น ไม้ไผ่ผ่า ๓ ซีก สำหรับขนาบบายศรี
๒. ใบตอง (ตัดทั้งก้าน) ๓ ก้าน สำหรับหุ้มบายศรี
๓. ผ้าแพร หรือผ้าสี หุ้มบายศรี ๑ ผืน
๔. เทียนเวียน ๙ เล่ม เทียนทำพิธี ๒ หรือ ๓ เล่ม
๕. ชันน้ำมันต์ ๑ ชัน ชันใส่ข้าวสาร ๑ ชัน และใบพลู ๗ ใบ
๖. เครื่องกระยาบวช (ขนมต้มแดง ต้มขาว ข้าวปากหม้อ ไข่ต้ม) ใส่ถ้วยที่มีบายศรีปากชาม ๑ สำหรับ
๗. มะพร้าวอ่อน ๑ ผล แป้งหอม น้ำหอมเจิมหน้าผาก
๘. พานก้านล ประกอบด้วย พานอกไม้ หมากร ๕ คำ บุหรี่ เหล้าขาว ๑ ขวด และเงิน ๑๒ บาท
๙. รูป ๓ ๕ หรือ ๗ ดอก

ขั้นตอนการทำขวัญนาค

๑. หมอขวัญจะสวดเชิญเทวดาลงมาเพื่อให้มาร่วมอำนวยชัยในการทำขวัญ
๒. การกล่าวถึงการปฏิสนธิหรือการเกิด
๓. หมอขวัญจะกล่าวถึงตอนที่แม่อุ้มท้องเรามาตั้งแต่เดือนที่หนึ่งจนถึงเดือนที่เก้าว่า แม่มีอาการอย่างไรบ้าง
๔. หมอทำขวัญจะทำพิธีเรียกขวัญนาคที่เคยไปอยู่ยงที่ต่างๆ ให้กลับมาสู่ตัวพ่อนาคที่จะบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์
๕. เบิกบายศรีและทำพิธีเวียนเทียน เมื่อเสร็จพิธีการทำขวัญนาค หมอทำขวัญก็จะทำพิธีเบิกบายศรีและเวียนเทียนเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่พ่อนาค และผู้ที่มาร่วมงานเป็นอันเสร็จพิธีการทำขวัญนาค

ตารางฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อภูมิปัญญา	ด้าน	เจ้าของภูมิปัญญา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ข้อมูลภูมิปัญญา	บริเวณที่พบ	หมายเหตุ
การทำเกษตรแบบผสมผสาน	เกษตรกรรม	นางอุไรวรรณ ดิลกลาภ	จุดเด่นน้ำหมักชีวภาพถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตรโดยเฉพาะแต่ช่วงหลังก็มีการนำน้ำหมักชีวภาพมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ในด้านอื่นเช่น ด้านเกษตร ด้านสิ่งแวดล้อม	- ใช้เปลือกข้าว (แกลบ) เป็นส่วนประกอบหลักในสูตรหมักปุ๋ย - เพิ่มความสมบูรณ์ของดินให้พืชด้วยเปลือกข้าว (แกลบ)	๕๖ หมู่ที่ ๔ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ	
การทำเกษตรแบบผสมผสาน	เกษตรกรรม	นางบัวทอง ชำนาญเวช	เป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมแต่ละชนิดเกื้อกูลกันอย่างเป็นวงจร ก่อให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุด	ช่วยลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพอากาศ การเกิดโรคพืชและศัตรูพืชระบาด ลดความผันแปรของราคาผลผลิต ลดรายจ่ายภายในครัวเรือน และการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก	๖๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ	

ชื่อภูมิปัญญา	ด้าน	เจ้าของภูมิปัญญา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ข้อมูลภูมิปัญญา	บริเวณที่พบ	หมายเหตุ
งานทอผ้าด้วยมือ	หัตถกรรม	นางวลัยรัตน์ กฤษณา	เอกลักษณ์ / จุดเด่นผลิตภัณฑ์ – ลวดลายบนผืนผ้า – การสะท้อนถึงความประณีตบรรจงในการทอ ในการเก็บลาย – การสะท้อนถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีในถิ่นนั้น – สามารถนำไปประยุกต์หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่เหมาะสมได้อย่างสวยงาม แปลกตา	– เพื่อสืบสานสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการอนุรักษ์ด้านการทอผ้าตีนจกให้คงอยู่สืบไป – เป็นการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้เสริมให้กับคนอำเภอทอง	๒๘ หมู่ที่ ๑ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแพ้น จังหวัดชัยภูมิ	
งานจักสานหวดนั่งข้าว	หัตถกรรม	นายสุรสิทธิ์ ทองขาว	ในปัจจุบันมีการปรับปรุงพัฒนาหวดนั่งข้าวให้มีรูปทรงที่แตกต่างไปจากเดิมเพื่อให้สามารถนำไปใช้กับหม้อหุงข้าวไฟฟ้าได้ ด้วยข้อดีดั้งเดิมของหวดที่จะทำให้อาหารเหนียวหอมกลิ่นไม้ไผ่ และยังช่วยดูดซับความชื้นทำให้ข้าวเหนียวไม่เปียกแฉะ เมื่อสามารถปรับปรุงหวดให้รองรับกับเทคโนโลยีในปัจจุบันก็เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้งานมากขึ้น	เพราะเครื่องจักรสานไทยเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของไทย ที่ทำสืบทอดกันมาแต่โบราณคุณลักษณะ พิเศษของเครื่องจักสาน มีคุณค่าในตัวเองทำให้เครื่องจักสานมีอายุยืนยาวสืบทอดกันมานานนับพันปี	๖ หมู่ที่ ๔ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแพ้น จังหวัดชัยภูมิ	

ชื่อภูมิปัญญา	ด้าน	เจ้าของภูมิปัญญา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ข้อมูลภูมิปัญญา	บริเวณที่พบ	หมายเหตุ
ม้าก้านตาล	อุตสาหกรรม	นายสมหมาย โชคบัณฑิต	มีลักษณะพิเศษก้านที่ยาวเมื่อแห้ง และร่วงหล่นลงมาจะมีน้ำหนักรเบา แต่แข็งแรงมาก ไม่เปราะหรือแตกหักง่าย ผิวก้านจะมีลักษณะนูนผิวเรียบมัน	ในพื้นที่มีต้นตาลจำนวนมากจึงมีแนวคิดนำก้านตาลมาทำเป็น ม้าก้านตาล โดยนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมานาน และกำลังจะเลือนหายไป เพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชน	๖๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ	
การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร	การแพทย์ไทย	นายสุรพล สาสีมาตร	การนวดแผนไทยเป็นการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านดั้งเดิมที่อยู่คู่กับประเทศไทยมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยซึ่งมี ความหลากหลาย และเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ตามแต่ละสังคม วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์	คุณสุรพล กล่าวว่า การเรียนรู้จากชีวิตในวัยเด็ก จนกระทั่งได้รับการถ่ายทอดอบรม ได้เรียนจนมีความรู้ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ ในงานที่ทำ หรือประกอบอาชีพ	๑๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ	

ชื่อภูมิปัญญา	ด้าน	เจ้าของภูมิปัญญา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ข้อมูลภูมิปัญญา	บริเวณที่พบ	หมายเหตุ
หมอทำขวัญนา	ด้านอื่นๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น	นายถนอม พงษ์สระพัง	ความเชื่อและพิธีทำขวัญเป็น กระบวนการที่แสดงความ ผูกพันและความสัมพันธ์ใน ระบบเครือญาติระหว่างบุคคล กับครอบครัว และบุคคลกับ ชุมชน พิธีทำขวัญปรากฏในทุก ภาคของประเทศ อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญต่อขวัญและ พิธีทำขวัญมีความ แตกต่างกัน มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง ให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่	ชาวไทยอีสานมีความเชื่อเรื่องขวัญ มาแต่โบราณ ขวัญเป็นสิ่งไม่มี ตัวตน มีประจำชีวิตของคนและ สัตว์ตั้งแต่เกิด เชื่อว่าคล้ายกับจิต หรือ วิญญาณที่แฝงอยู่ในตน หากมี เหตุที่ทำให้ขวัญไม่ดีเช่น ความ เจ็บป่วยไปทำงานต่างถิ่น หรือมี เหตุให้ตกใจเสียใจ ขวัญจะหนีออก จากตัวตน จะต้องทำการเรียกขวัญ ชาวอีสานเรียก “บายศรีสู่ขวัญ”	๒๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลสระพัง อำเภอบ้าน แพ้น จังหวัด ชัยภูมิ	